

„Akarsz-e játszani?”

125 éve született Kosztolányi Dezső

Játékos kérdések az évforduló kapcsán Tózsér Árpádhoz

Mikor találkozott életében először Kosztolányival, és mire emlékszik ebből a találkozásból?

Vén vagyok ugyan (mérje persze valaki szemembe mondani!), de Kosztolányival nem találkoztam, nem találkozhattam: a halála évében kétéves voltam. Versei is csak később: érettségi előtt, 1953–1954-ben kerültek a kezembe. A költő akkor már tananyag volt, de fennmaradt egy irodalomtankönyvem 1949-ből is (49-ben az általános iskola hetedik osztályaiba jártam), abban Kosztolányinak még se híre, se hamva. A Nyugatból 1949 környékén Ady, Móricz, Juhász Gyula és Tóth Árpád volt az engedélyezett név, Kosztolányi és Babits *persona non grata* volt. De Kosztolányiról a gimnáziumok IV. osztálya számára kiadott tankönyvünk (a kiadás éve 1953) is így írt: „Versei a társadalom eleven életétől távol születtek meg. Nem a valóságot tükrözik, hanem a magábazárkózott költő hangulatait, elképzeléseit a világról.” „Tanulmányaiban az öncélú, politikamentes irodalom káros elvét hirdette.” Tőle szinte semmit nem olvastunk, csak róla. A jelzett tankönyv a költő egyetlen versét idézi, az 1919-ben írt szimplán pacifista, tökéellenes, gyenge *Gyász-kart*. Az első találkozásom „Kosztolányival” tehát meglehetősen ingerszegény volt, nem csoda, hogy az igazi „megismerkedésünk” későbbre tolódott. Persze, középiskolás koromban már csak azért is belenéztem Kosztolányi köteteibe, mert nem ajánlották az olvasásukat. Mit mondjak? Valószínűleg tiltás nélkül sem igen szerettem volna meg őket: az ilyenfajta költészet nekem akkor nőiesnek, naivnak, infantilisán gyermekdednek tűnt. Túl sok volt Kosztolányi verseiben a „jaj” (emlékszem, össze is számoltam a talált „jaj”-okat, hatalmas szám jött ki), s ha nem „jajgattak” a versek, akkor rokokósan édeskésékek tűntek. (Pedig akkor még nem is olvashattam Parti Nagy Lajos 1994-es Kosztolányi-minősítését: „cukros” és „pimf”.)

Mi volt élete legfontosabb Kosztolányival kapcsolatos élménye?

Természetesen a *Hajnali részegség*. Nem emlékszem, mikor olvastam először úgy el, hogy az egész Kosztolányi-költészet kigyulladt tőle, mint egy atomreaktor, egyszerre helyére került a „jaj” is meg a „cukor” is, a százezer kis profán, véges részlet a halál és a transzcendencia szakrális végtelenségében metaforaként kezdett funkcionálni (mintha a *Hallgatás tornya* 1956-os megjelenése, Weöresnek és Nemes Nagynak az irodalomba való visszatérése után olvastam volna a visszatérőktől valami utalást a nagy opusra!), egy biztos: az ötvenes évek második felében Kosztolányi már éppen úgy titkos kincsem, mint Szabó Lőrinc. Nappal Nagy László és Juhász Ferenc népi szürrealizmusáról, Kassák avantgardizmusáról vitatkoztunk, de este, otthon, mintegy poétikai „konzervatívizmusomat” takargatva, sokszor vettem elő a *Hajnali részegséget* és *A belső végtelenbent*.

Ki a legfontosabb az Ön számára: a költő, a regényíró, a novellista, a műfordító vagy a publicista Kosztolányi?

Kosztolányi, egy-két mű erejéig, a felsorolt műfajok mindegyikében alkotott fontosat, időtálló. Legkevésbé talán műfordítónak vált be, pl. a *Rómeó és Júlia*-fordítása, szerintem, egészen rossz. A költészete (főleg ha a Gottfried Benn-i nyolc-tíz gyutacsverssel kezdjük a tanulmányozását) és az esszéi mindenképpen korszakosak.

Melyik a 11. legszebb magyar szó?

Ez a kérdés a legjátékosabb a feltettek közül. „Legszebb magyar szó” természetesen nincsen, csak nagyon sok „legszebb” van. Kosztolányi is csak „játékosan” (az ő kifejezése) állítja össze a 10 legszebb magyar szó listáját. Játékból tehát megszívesebben azt mondanám, hogy ma már a „Kosztolányi” név is külön szó, s így akár a tizenegyedik „legszebb” is lehetne. Kellőképpen dallamos és lebegő (o, á, i, l), jelentése pedig maga az antikus kellem: játék az étellel, a léttel, a halállal, „a lét kérdéseiről való nem-tragikus beszéd” (Kulcsár Szabó Ernő). A (szláv) „kostolan” szó eredeti jelentése egyébként „templomba járó ember”. A nevének a jelentése, eredete egyébként a költőt is élénken foglalkoztathatta. Fennmaradt egy fényképe, ahol éppen kiszáll a vonatból a Pöstyén melletti Nemeskosztolány vasútállomásán. A község akkor (1934-ben) már szlovák, az állomás tábláján ez áll: *Zemianske Kostofany*.

Mit mondana Kosztolányinak, ha szembe jönne az utcán?

Semmit. A költők, alkotók személyes megjelenése sohasem érdekelt különösebben, akikkel személyesen is találkoztam, egyiknek sem volt a homlokára írva, hogy „alkotó”, sőt: fizikai valójukban sokszor voltak kiábrándítóak. Kosztolányinak sem a külsejére, hanem a hangjára, a beszédmódjára volnék kíváncsi. Megmagyarázhatatlan talány, hogy az ő hangját miért nem őrzik fonográfok, rádiófelvételek. Vagy csak én nem ismerem őket?

Ha egyidős lett volna Kosztolányival és Csáth Gézával, játszott volna velük?

Nem vagyok különösebben játékos alkat, valószínűleg ők nem játszottak volna velem. A Nyugat „játékosai” egyébként is nagyon zárt, szinte klubszerű körökben játszottak, nem vettek be akárkit maguk közé.

Mi az, amit áthagyományozna Kosztolányi munkásságából a 21. századra?

Ezt a kérdést az eddigiekben, azt hiszem, már kellőképpen megválasoltam. Valamit persze a későbbi időkre „áthagyományozni” csak akkor lehet, ha van rá fogadókészség. A kérdés releváns válasza tehát a 21. század „kezában” van.

Babits Mihály így nyilatkozott: „Kosztolányi Dezső szavai épek, mint az egészséges testek, s jól tartanak, mint az erős test rostjai. Szilárdak, a magyar nyelv legjobb anyagából valók, s kibírják a korok időváltozását.” Egyetért-e Babits Mihály szavaival?

100 %-osan! Ahogyan a 19. század magyar nyelvének Arany János, úgy a 20. századnak Kosztolányi Dezső a legnagyobb művésze. Versei, esszéi, s néhány regénye, novellája, akárcsak az Arany-művek, a magyar nyelv legjobb anyagából valók.